

A photograph of a marionette performance. A person's hand is visible at the top, pulling a string. The stage is filled with numerous vertical wooden sticks of varying heights, creating a forest-like backdrop. A small red marionette figure is positioned on the stage floor. The lighting is dramatic, with the sticks and the operator's hand highlighted against a dark background.

Loutkové divadlo

Divadlo v kulturním kontextu

Loutka

- Loutka jako hmotný předmět – důraz na vlastnosti
- Loutka jako zástupný symbol – důraz na sdělení
- Prolínání hledisek
- *„figurka, zhotovená ze dřeva, hlíny, kamene, textilu, papíru, kůže a dalších materiálů, ztělesňující určitou bytost nebo abstraktní představu, většinou způsobilá vyjádřit pohyb.“*
 - Kalinová, Alena: *Loutka*. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. 2. svazek*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 513.
- Význam dané bytosti, životnost, proměna

Loutka

- *Loutka* - pravděpodobně od praslovanského výrazu pro lýko
- *Lalka* – polsky, lýko i panenka
- *Kukla* – rusky, loutka i panenka
- *Bábka/bábika* – loutka / panenka

- *Marionnette* – francouzsky
- *Marionette/Marionette* – anglicky i německy
- *puppet/Puppe* – anglicky / německy
- *Fantoccini* – italské označení, užívané i jinde

Loutkové divadlo

- Druh divadla - vyjadřující prostředek (pohyb loutkou)
- Žánr divadla – zobrazení bytosti
- Prostor i v jiných druzích a žánrech divadla
- Emblematický jazyk a individuální řeč
- Aktivizuje fantazijní představy
- Zvuk a světlo jako scénografické médium, které oživuje prostory
- Předání poselství divákovi prostřednictvím loutky

Problematiky loutkového divadla

- Pozice mezi divadelním a výtvarným uměním
- Je loutkové divadlo lidové divadlo?
- *„České loutkářství představuje nehmotný kulturní statek – v národním jazyce provozované loutkové divadlo ve všech svých historických podobách a rozmanitých projevech. Ve shodě s Úmluvou o zachování nemateriálního kulturního dědictví je možné je považovat za jev lidového interpretačního umění. Za celou dobu své existence je uznáváno jako významný kulturní a společenský fenomén.“*
České loutkářství. Návrhový a evidenční list kulturního statku k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky. Dostupné z:
http://www.nulk.cz/wp-content/uploads/dokumenty/loutkarstvi_nominace.pdf
- Termín loutkové divadlo

Zájem o loutkové divadlo do roku 2000

- Charles Magnin (1793–1862): *Histoire des Marionnettes en Europe* (1. vydání 1852, 2. vydání 1862)
- Otakar Zich (1879-1934): studie *Loutkové divadlo* (1923)
- Jindřich Veselý (1885-1934)
- Jaroslav Bartoš (1897-1967): *Loutkářská kronika*
- Jan Malík (1904-1980): *Letopisy dřevěné Thálie*
- Petr Bogatyrev (1893-1971): *Lidové divadlo české a slovenské*
- Henryk Jurkowski (1927-2016): *Magie loutky*
- Bořivoj Srba (1931-2014)

Zájem o loutkové divadlo po roce 2000

- Pavel Vašíček
- Nina Malíková
- Alice Dubská: *Dvě století českého loutkářství – vývojové proměny českého loutkového divadla od poloviny 18. století do roku 1945*
- Milan Knížák: *Encyklopedie výtvarníků loutkového divadla v českých zemích a na Slovensku od vystopovatelné minulosti do roku 1950*
- Karel Makonj: *Od loutky k objektu*
- Jaroslav Blecha, Pavel Jirásek: *Česká loutka*
- Marie Jirásková, Pavel Jirásek: *Loutka a moderna; Umění loutky*

Historie: Pravěk - novověk

- Archeologický nález figurky, odhad stáří 30-35 tis. Let
 - Funkce kultovní
- Středověk
 - Funkce od magicko-rituální k divadelní
 - Světské divadlo
 - Církevní obřady

Serióznější periodizace (Jaroslav Blecha)

- Etapa kočovných marionetářů (tzv. lidových loutkářů)
 - zhruba od 18. do první poloviny 20. století
- Etapa ochotnických loutkářů
 - první polovina 20. století - konec 1949
- Etapa profesionálních (institucionálních) loutkových divadel
 - po roce 1949

Etapa kočovných marionetářů

Mit hoher Bewilligung
wird heute Mittwochs den 7. März 1804.
Johann Brat der Aeltere
mit seinen mechanischen Kunstfiguren
auf vieles Verlangen
die Ehre haben aufzuführen:
Doktor Faust.
Ein allegorisches Drama in vier Aufzügen.

Die mir zugesessene Güte meiner gnädigen Gönner überzeuget mich Ihres Wohlwollens, und versichert mich im voraus heute auf dieses mit schönen Flugmaschinen versehenes Stück ein volles Schauspielhaus. Ich werde keine Kosten, noch Mühe sparen, Sie bestens befriedigen zu können, um fernerehin mit Ihrer Gunst und gütigen Unterstützung zu versehen. Der kleine Pimperl will heute nebst dem Kofatantanz zur Abwechslung des Vergnügens, als ein Bettelstudent, Vogelsänger, und lustiger Nachtwächter seinen hohen Gönnern vieles Lachen verursachen.

Zum Beschluß folgt ein böhmisches Nachspiel,
genannt:
Kmotr Mrdšleš a Kmotr Šuchálek.

Preise der Plätze:
Standespersonen zahlen nach Belieben.

Auf dem ersten Platz	—	—	—	—	18 Kr.
Auf dem zweyten Platz	—	—	—	—	12 —
Auf dem dritten Platz	—	—	—	—	6 —

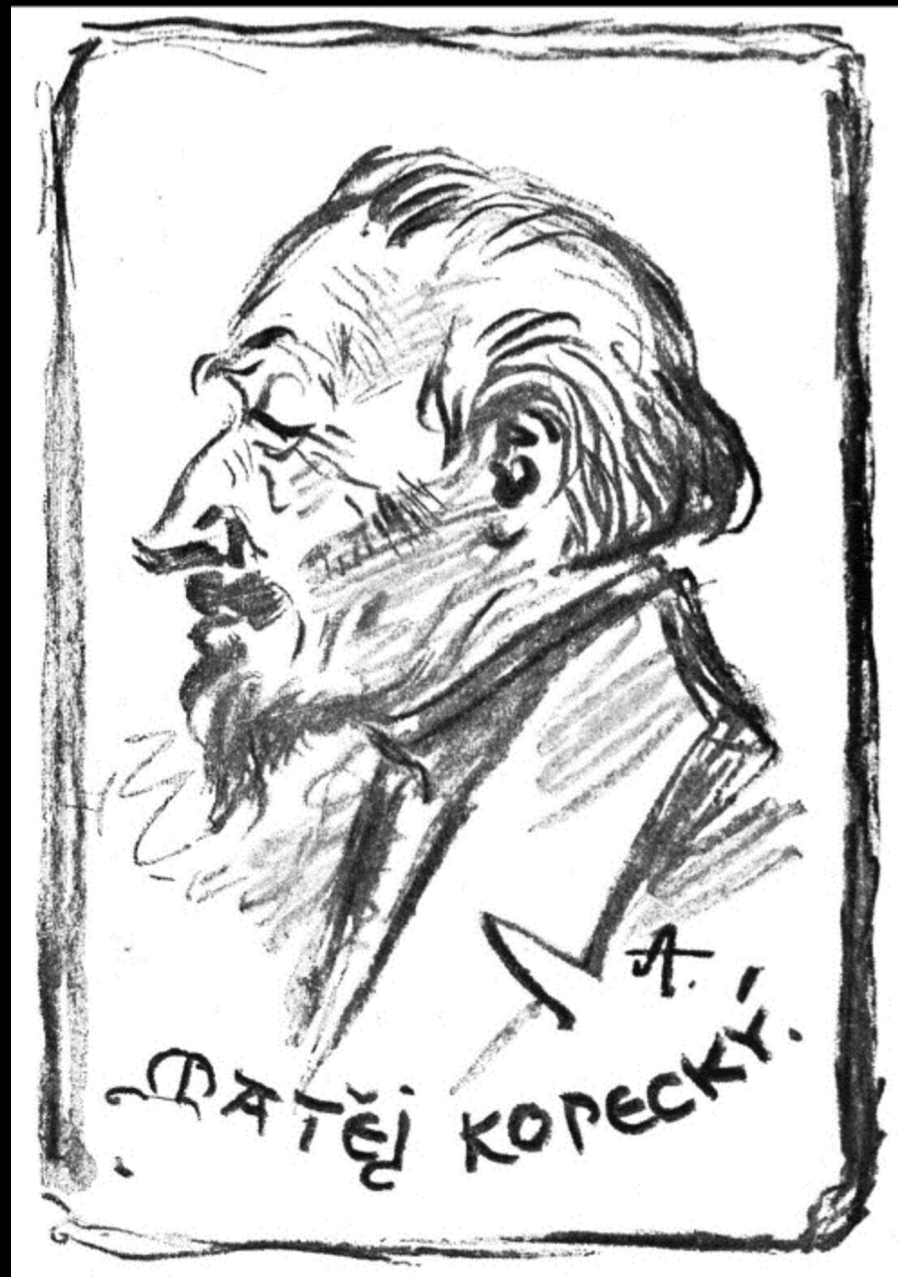
Der Schauspay ist bey der golden Weintraube.
Der Anfang ist um 5 Uhr.

- Druhá polovina 17. století
- Úpravy, prolínání a napodobování inscenační praxe
- Pol. 18. století výraznější diferenciacce herecké a loutkářské profese
- První specifické znaky národní divadelní kultury
- V 80. letech 18. století jména celých loutkářských rodů
- Hrál se většinou v hospodách nebo malých sálech, volných prostranstvích
- Produkce byla zaměřena na dospělé, ale mnohdy také děti a mládež
- V posledním desetiletí 18. století nárůst česky hraných her

Etapa kočovných marionetářů

- Repertoár: inscenace s hrdiny a archetypy evropské literatury (Faust, Don Juan, Herkules, Alcesta, Jenováfa)
- Zapojena drobná venkovská inteligence
- Spojníci mezi českým hereckým divadlem národního obrození a kočovnými loutkáři
- *Lidové loutkové divadlo* či *tradiční loutkové divadlo*
- Vysoká výtvarná úroveň marionet, místo v rámci evropského loutkářství
 - Mikuláš Sychrovský (1802–1881) z jihočeských Mirotic
 - Antonín Sucharda st. (1812–1886) z Nové Paky v Podkrkonoší
- Ochotnické spolky
- Legenda Matěj Kopecký (1775–1847)

Uhlová kresba Matěje Kopeckého, Mikoláš Aleš. Převzato z: Kopecký, Matěj – Veselý, Jindřich – Kopecký Václav: *Komedie a hry*. Praha: Storch, 1928. s. [3].

Etapa kočovných marionetářů

- Produkce marionetářů první třetina 20. století
 - Konvence a technika marionet ve formě parodie
 - Loutkáři vnímáni jako národní buditelé
 - Proměna vkusu publika
 - Venkovské prostředí
-
- Handa Gote – Johan Doctor Faust:
https://www.youtube.com/watch?v=J_xrTLL2TvI

Etapa ochotnických loutkářů

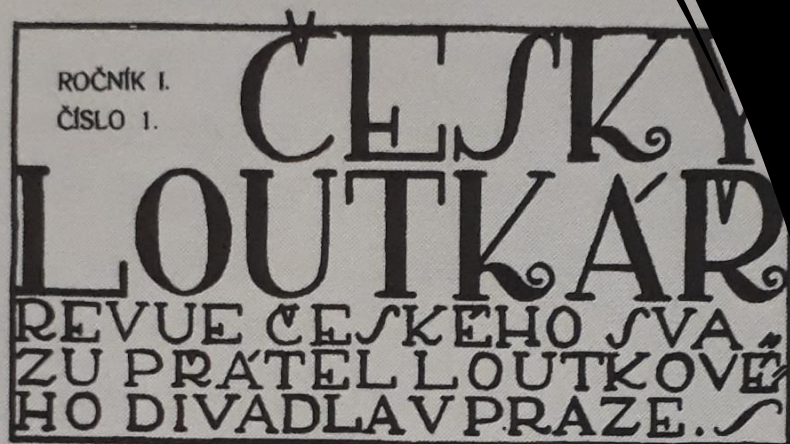

Z LOUČKÁŘSKÉ VÝSTAVY: NEJSTARŠÍ LOUČKY (prvních 10) a loutky M. KOPECKÉHO.
(Ve skříních materiál rukopisný).

- První polovina 20. století
- Ochotnické spolky a rodinná loutková divadélka
- Zacílení na dětské publikum
- Nepozitivní vnímání amatérské scény
- Proměna obsahu i formy
- Mechanická výroba
- Loutka jako znak
- Přelom 19. a 20. století „loutkářská renesance“

Loutkářská výstava z roku 1921 v Topičově salóně.

Převzato z: Loutkář: měsíčník pro studium a povznesení českého loutkářství 6, 1921–1922, č. 4–5. s. 48.

PROLOG LOUTEK.

Náš vznik jest neurčil jak světa vznik. My zrodily se
a současníky byly člověka a dějinami jeho družně šly
a řeči, činy jeho hlásaly. My trpaslíky, ale obry též
jsme byly, vůli jeho konaly.

On, tvůrce, dal nám hlasu svého zvuk
i pohyb, šat léž s námi rozdělil, — my v jeho rukou hračkou
staly se
i bohem! — V chrámu šerém, velebném, kde v blahu

se zpěvem prosby a kde líčidlo a zlatý háv nás zdobil: lidu hold
jsme přijímaly, loutky — bohové!

Pak do síní jsme vešly královských —
a konečně se octly v předměstí, kde šepot dětí očekával nás
a lidu zvědavost. Vždy, všude, vše jsme okouzily, očarovaly:
dětičky u krbu i dvořany; milenky panské milovaly nás,
my klaněly se jim a ony nám.

Nejednou hradby města přešly jsme,
pod nebem byly hosty přírody... Za námi zástup! Dobře znaly jsme
přednosli jeho, chyby, — byly jsme i herci, zpěváky, i mstiteli.
Nám zřídlem byla báje života, dal mythus obraz, drama dějiny;
jak nástroj kultu dřív, tak pozděj' jsme umění vděčnými zos
vasaly...

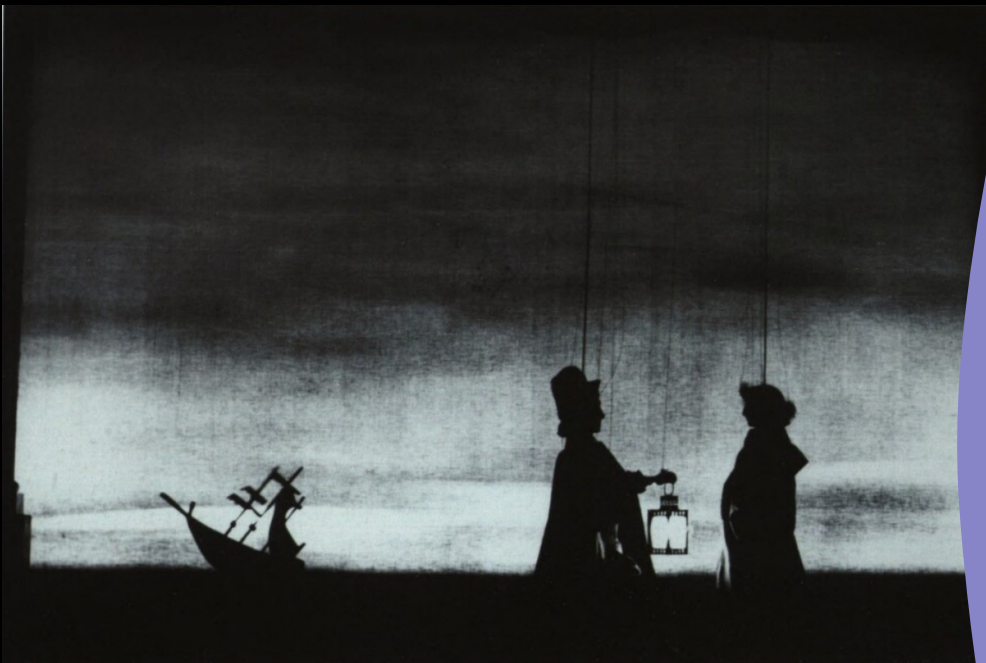
Zvuk hudby hypnotický byl nám znám (neb rytmickým byl
pohyb, ba i řeč)

Etapa ochotnických loutkářů

- Jindřich Veselý (1885-1939)
- *Český svaz přátel loutkového divadla* – 1911
- *Časopis Český loutkář* – 1912
- UNIMA
 - Výsledek živého dění
 - Informační a propagační snahy Jindřicha Veselého
 - Sídlo Praha

Období uměleckých loutkových divadel

- Počátek 20. století
- Zájem výtvarníků, herců, spisovatelů a hudebníků
- Stylizovaná podstata
- *Loutkové divadlo Feriálních osad v Plzni*
- *Loutkové divadlo Umělecké výchovy v Praze*
- *Umělecká loutková scéna v Praze*
- *Umělecká scéna Říše loutek v Praze*
- Vrchol v období avantgardy

Scéna z inscenace Večer tříkrálový, Říše loutek, 1925.

Převzato z: Hilmera, Jiří: *Almanach Říše loutek 1920...?* Praha: Říše loutek, 1997, s. 36.

Loutkářství za okupace

- První polovina 40. let
- Principy zůstávaly v dramaturgii
- Úbytek asi 25% scén
- Angažovanost v hnutí proti německé okupaci
- Zahraniční spolupráce
- Poezie, lidové umění, české dějiny
- Navýšení počtu představení pro dospělé
- Operní díla

Etapas profesionálních divadel

- Po roce 1945/49
- Jan Malík – snaha o profesionalizaci loutkového divadla
- Moravská ústředna v Únanově
- Realistické jeviště
- Vlivy amatérské tradice
- Plzeňské loutkové divadlo prof. Josefa Skupy (zal. 1930)
- Ústřední loutkové divadlo v Praze (zal. 1949)
- Východočeské loutkové divadlo (zal. 1958)
- Divadlo Lampion Kladno (zal. 1949), Loutkohra Jihočeského divadla v Českých Budějovicích, dříve Malé divadlo (zal. 1949), Naivní divadlo Liberec (zal. 1949), Divadlo Radost v Brně (zal. 1949), Divadlo loutek Ostrava (zal. 1953), Divadlo Alfa Plzeň (zal. 1963) a Divadlo rozmanitostí Most, (zal. 1987).

Scéna z inscenace Žabák hrdina, režie Miroslav Vildman, hudba Jiří Vyšehrad, Divadlo DRÁK, Hradec Králové 1968. Převzato z: <https://draktheatre.cz/historie-divadla-drak-2/>

Animace

- Padesátá léta 20. století
- První pokusy o loutkový film v 30. letech
- Návaznost na tradiční marionety
- Karel Dodal (1900-1986)
- Hermína Týrlová (1900-1993)
- Karel Zeman (1910-1985)

Dlouhometrážní loutkový film Císařův slavík, natočený podle pohádky Hanse Christiana Andersena, 1948. Převzato z: Benešová, Marie – Česal, Miroslav: Od Špalíčku ke Smu noci svatojanské. Praha: Orbis, 1961. s. [52].

Loutkářská katedra

- Snahy o vytvoření sítě profesionálních scén
- Popularita českého loutkářství
- Loutkářská katedra na DAMU 1952
- V roce 1956 vlastní divadelní sál
- Dramatické, režijní i výtvarné experimenty

Sběratelství a muzea

- Nejstarší sbírky Jindřich Veselý
- Město Chrudim darovalo muzeu Mydlářovského domu
- Slavnostní otevření 2. července 1972
- Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi
 - posláním je dokumentace a prezentace historického vývoje všech forem loutkového divadelnictví až po současnost
 - dokumentace přínosu jednotlivých osobností
 - spolupráce s kulturními institucemi a profesionálními i amatérskými loutkovými scénami
- Slovenské národné muzeum v Bratislavě, Etnografické muzeum a Matica slovenská v Martine, Literárne a hudobné muzeum v Banskej Bystrici
- Anton Anderle

Od revoluce po současnost

- Po roce 1989 několik desítek nezávislých souborů
- Studio dell'arte (České Budějovice, zal. 1990), Buchty a loutky (Praha, zal. 1991), Divadlo Bratří Formanů (Praha, zal. 1991), Národní divadlo marionet (Praha, zal. 1991), Docela velké divadlo (Litvínov, zal. 1996), Divadlo Kvelb (České Budějovice, zal. 1997), Divadlo Líšeň (Brno, zal. 1998)
- DAMU - Katedra alternativního a loutkového divadla
- Skupova Plzeň (festival loutkových a alternativních profesionálních divadel)
- Mateřinka v Liberci (produkce pro děti předškolního věku)
- Spectaculo interesse v Ostravě
- Loutkařská Chrudim (přehlídka českých amatérských loutkařských souborů)
- Přelet nad loutkařským hnízdem (přehlídka organizovaná českým střediskem UNIMA)
- Loutkář - *prostor, hmota, animace*
- Buchty a loutky: <https://www.youtube.com/watch?v=-V4xwHrSC10>

Zápis loutkářství do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO

- 2012 nominace Východočeského loutkářství na zápis do Seznamu nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky
- Iniciátorem Sdružení pro podporu tradic východočeského loutkářství
- Publikace Živé dědictví loutkářství (spolupráce KALD DAMU, Sdružení pro podporu tradic východočeského loutkářství a Muzea loutkářských kultur v Chrudimi)
- 2014 Juraj Hamar - návrh společné česko-slovenské nominace na Reprezentativní seznam UNESCO
- studie o loutkářství v jednotlivých krajích ČR
- Morava - Jaroslav Blecha
- Jihozápadní Čechy - Alice Dubská, Pavel Vašíček a Luděk Richter
- Liberecko - Jaroslav Kříž pod patronací Muzea Českého ráje v Turnově
- Praha - Jana Viktorinová z Muzea hlavního města Prahy
- Středočeské loutkářství - Lenka Lázňovská
- Ústecký kraj - Luděk Richter

Loutkářství a UNESCO

- *„Slovensky nebo česky provozované loutkové divadlo, vnímané coby jev ve všech jeho historických podobách a rozmanitých projevech, synkreticky slučuje dovednosti dramatické, dramaturgické inscenační, interpretační, scénografické, výtvarné i hudební. Jeho jádrem je představení, v němž divadelní role hrají ikonické znaky – loutky (nejčastěji ze dřeva) reálných nebo fantaskních postav, někdy i zvířat nebo předmětů, které v reálném čase představení projevují živost pohybem, případně mluvou, jsou viditelně nebo skrytě animovány a ovládány různými mechanismy prostřednictvím jednoho či více loutkářů.“*
- Ratifikací Úmluvy a závazky z ní plynoucí
- Nositelé jsou interpreti, autoři her a výrobci
- Uživatelé jsou diváci, paměťové instituce (muzea loutek, muzea vědy a umění, lokální, regionální a jiné vědeckovýzkumné instituce)
- <https://www.nulk.cz/2017/02/07/1707/>

Současné podoby, pozvánka a rozloučení

- Trailer – Dinopera
- https://www.youtube.com/watch?v=MsfF9_xXcjA&t=141s&ab_channel=dariagosteva
- <https://divadelnisvet.cz/>

Děkuji za pozornost a na viděnou příště!